

KASB-HUNAR TA'LIMI

Профессиональное образование
Professional education

Ilmiy-uslubiy, amaliy, ma'rifiy jurnal
2023-yil, 1-son

Muassislar:

Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi,
Pedagogik innovatsiyalar, professional ta'lim
boshqaruv hamda pedagog kadrlarni qayta
tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti

Bosh muharrir: Z.Y.XUDAYBERDIYEV

Ijrochi direktor: H.SIROJIDDINOV

Tahrir hay'ati:

M.XOLMUXAMEDOV, R.X.JO'RAYEV,
A.Q.JALALOV, A.R.XODJABAYEV
J.SH.SHOSALIMOV, A.NABIYEV,
A.A.HASANOV, H.SIROJIDDINOV,
K.M.GULYAMOV

Jurnal 2000-yildan nashr etila boshlangan.
O'zbekiston matbuot va axborot agentligida
2007-yil 3-yanvarda qaytadan ro'yxatga olinib,
0109-raqamli guvohnoma berilgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar
Mahkamasi huzuridagi Oliy Attestatsiya komissiyasi
tomonidan 2017 yil 29 avgustdagi 241/8 qarori
bilan Pedagogika fanlari bo'yicha dissertatsiyalar
yuzasidan asosiy ilmiy natijalarni chop etishga
tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Manzil: 100095, Toshkent sh., Olmazor tumani
Universitet ko'chasi, 2-uy
Tel.: 90-979-75-89; 94-677-90-32;

E-mail: kasbhunartalimi@mail.ru,
ksbjurnal@inbox.uz.

Nashr uchun mas'ul

H.Sirojiddinov

Sahifalovchi:

I.Sirojiddinov

Tahririyat fikri muallif nuqtai nazariga to'g'ri
kelmasligi mumkin.

Tahririyatga yuborilgan maqolalar tahrir etilmaydi
va egasiga qaytarilmaydi.

Jurnaldan ko'chirib bosilganda "Kasb-hunar ta'limi"
jurnalidan olingani izohlanishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 31.01.2023-yil.
Bichimi 60x84 1/8

Bosma tabog'i 10. Adadi 60 nusxa.
Buyurtma "PROFIEDUPRESS" MChJ
bosmaxonasida chop etildi.

Korxona manzili: Toshkent shahri, Sirg'ali tumani,
Yangi Sirg'ali ko'chasi, 18-uy

МУНДАРИЖА

Шойкулов Б. Профессионал таълим – натижалар ва Режалар	3
Eshmirzayev G.Y. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashda axborot-texnologik kompetentligini	8
Ro'ziboyeva I. Muhandislik grafikasi fanlariga oid zamonaviy adabiyotlar yaratish metodikasi	11
Raxmanova M.Y. Oliy ta'lim muassasalarida b'ulajak o'qituvchilari- ning o'quv va kognitiv kompetentsiyasini takomillashtirish peda- gogik muammo sifatida	16
Raximqulova M.B. Boshlang'ich ta'limda o'qituvchilarning kreativ fikrlashini rivojlantirishda xalqaro tadqiqotlar va triz texnologiyasining ahamiyati	23
Nurmanova D.J. Xorij tajribalari asosida sinf jamoasini boshqarish usullari	28

Қодирова Н.М. 6-7 Ёўлажак тарих фани ўқитувчиларининг касбий
тайёргарлигини такомиллаштиришнинг модели..... 32

Raximov X.Y. Tasviriy san'at orkali b'ulajak o'qituvchilarni san'at- atishunoslik asosida kasбий Компетентсиясини ривожлантириш.....	38
Muxitdinova M.L. Badiiy bezash ishlarida amaliy san'atning o'rni	43
Xamidova M.Y. Maktabgacha o'shdaги эшитишида нуқсони бўлган бо- лалар таълимида оила билан ҳамкорлик тадбирларининг ташкил эти- лиши	46
Shukurova H.S. O'qituvchilarning nutqini o'stirishda ta'limiy o'yinlarning ahamiyati.....	53
Suyumov J.Yu. Bo'lajak o'qituvchilarning kasбий kompetentligini shakllantirishdа kompyuterimitatsion modellarning ahamiyati.....	57
Mo'minova Z.I. Maktabgacha yoshdagi bolalarda tinglash qobiliyatini shakllantirishning o'ziga xos mezonlari	62

Obidov J.G'. Texnologik determinizm konsepsiyasi va innovatsion
texnologiyalar asosida texnika fanlarini o'qitish metodikasi.....67

Boymirov Sh.T., Pardayeva K.Z., Tursunov Sh.T. O'qituvchilarda fizika tasavvurlarni shakllantirishning nazariy asoslari	73
Eshqobilov E.M. Jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi talabalarining mustaqil ta'limini to'g'ri tashkil etish hozir va kelajakning zarurati.	78
Hoshimov I.X. Oliy ta'lim muassasalarida o'z-o'zini qadriyatini aniqlash va ilmiy-uslubiy jihatdan kasbga yo'naltirishni qo'llab-quvvatlash bo'yicha metodologik tadqiqotlar	83
Xujamberdiyeva SH.K. Maktabgacha yoshdagi bolalarni badiiy asarlari bilan tanishtirishga doir faoliyatni tashkil etishda tarbiyachi mahorati ..	90
Nurmanov A.T., Karimova Z.O. Лингвокультуралогия как междис- циплинарное научное направление в современном гуманитарном знании	96
Қурбонова З.А. Таълим олувчиларни оилавий Муносабатларга тай- ёрлашнинг педагогик шарт – шароитлари.....	99
Файзиева М. Экспериментал тадқиқотларда психологик ҳимоя ме- ханизми тизимини таҳлили.....	102
ГУЛЯМОВ К.М., ИКРОМОВ М.Х. Олий таълим муассасаларида касбий тайёрлаш жараёнида бўлажак педагог-расомларни бадий- ий-ижодий қобилиятларини ривожлантириш.....	108
Hasanova S.F. "O'quv lug'ati" va "o'quv lug'atchiligi" tushunchalari, ularning umumiy tasniflari	115
Махсудов П.М. Профессионал таълимда ўқитувчининг методик ком- петентлиги масаласи	120
Tadjibaeva G.I. Bo'lajak maktabgacha ta'lim tarbiyachisining bolalar fiziologiyasiga doir bilimlarini rivojlantirishning pedagogik asoslari...	124
Qarshiyeva Z.Sh. Bo'lajak o'qituvchining refleksiv pozitsiyasini rivojlantirish modeli	128
Sharipov Z.M. O'zga tilli guruhlarda o'zbek tili o'qitish metodikasi..	132
Baratova Y.A. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda umumiy muhim kompetensiyalarni rivojlantirishda oila, mahalla va maktabgacha ta'lim tashkiloti hamkorligi	136
Hudaynazarov Sh.A. Klasterli yondashuv asosida oliy harbiy ta'lim muassasasi kursantlarning kasбий tayyorgarligini takomillashtirish	140
Mamanabiyeva Sh.Sh. Xorijliklarning chet tilini o'rganishida online platformaning ahamiyati	145

Mamatova Z.X. Zamonaviy ta'limda raqamli texnologiyalar: informatika fanini o'qitishda didatik o'yin texnologiyalaridan foydalanib mashg'ulotlarni tashkillash	150
Begisheva N.R. Pedagogik diagnostika boshlang'ich sinf o'quvchilarini savodxonligini oshirish omilidir	157
Saidova M.J., Boymurodova Z.B. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining matematik savodxonligini rivojlantirish imkoniyatlari	162
Собирова М.Р. Мактабда геометрияни физика билан синхрон ва асинхрон боғлаб ўқитишда мактаблараро олимпиадаларни ташкил этиш	167
Нигматуллина Д.М. Применение инновационных технологий и методов в развитии речи и мышления старших дошкольников.	173
Хасанова С. Замонавий информатика ўқув курсини тузишдаги асосий концептуал ёндашувлар	177
Aripova M.L. Xorijiy tilni o'qitish orqali inson tafakkurini rivojlantirish	183
Sobirov S.T. Badiiy adabiyotlarga illyustratsiyalar ishlashning an'analari (tarbiyaklasteriasosida).....	187
Narbekov N.N. Talabalarni innovatsion muhandislik faoliyatga tayyorlashda faoliyat turlari.....	192
Таджибаева Р.М. Таълим жараёнларида рақамли технологиялардан фойдаланиш.....	197
Султанов Е.К. Аграр соҳаси олий таълим муассасалари ўқитувчиларининг агропедагогик компетенцияси.....	203
Kushakova G. Gender tengligi tushunchasining pedagogik mazmuni .	208
Malikov K.G. Yordamchi to'g'ri burchakli proektsiyalash usulidan foydalanib standart aksonometriya parametrlarini aniqlash	213
Xolmatova F.M. Tasviriy san'atning inson ma'naviyatini rivojlantirishdagi ahamiyati.....	219
Mamatov D.N. Raqamli texnologiyalar muhitida ta'limda korporativ hamkorlik jarayonlarini pedagogik loyihalashtirish mazmuni va modeli.....	229
Холматова З.А. Таълим тизимида фаолият юритаётган педагог кадрларнинг компетентлигини оширишда педагогик диагностикадан фойдаланиш афзалликлари	230
Санақулов С.И., Бобожонов Д.Ў. Ўқувчиларда “юмшок” кўникмалар (soft skills) шакллантиришнинг замонавий метод ва услублари	234
Rahmonqulova H.S. “Oliy ta'lim tashkilotlarida talabalarning kognitiv mustaqilligini takomillashtirish”	241
Mavlonbek A.D. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini rivojlantirishda pirls xalqaro tadqiqot topshiriqlarining ahamiyati	245
Kudratova A.I. Funktsional savodxonlikni shakllantirishda o'qituvchi kasbiy kompetentligi	252
Abdullayev M.D. O'zbekistonda geografiya ta'limi metodikasi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar tahlili	259
Сиддиқов И.Б. Бўлажак тарих ўқитувчиларида информаион-аналитик компетентлиқни ривожлантиришнинг педагогик-психологик хусусиятлари ва омиллари	264
Кобилова Ш.Х. Инклюзив таълим шароитида ўқувчилар мотивини хавфсиз ҳаётга мувофиқлаштиришнинг педагогик-психологик омиллари.....	269
Nurullayev U.A. Texnika oliy ta'lim muassasalarida muhandislik kompetentsiyalarini rivojlantirishning kontseptual asoslari.....	275
Xalimov M.K., Shokirova Sh.O. Talabalar mustaqil ta'lim faoliyatini rivojlantirishning kontseptual asoslari.....	282
Saidova M.J., Qandimova N.R. Boshlang'ich sinf o'quvchisining nutqiy kompetentsiyasini rivojlantirishda xalqaro baholashning o'rni.....	288
Eronqulova X.X. Oilada va maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning ishchanlik malakalarini rivojlantirish yo'llari.....	294
Azamov J.M. O'zbekistonda oliy ta'lim muassasalari boshqaruviga yangicha tamoyillarni joriy qilish zarurati va imkoniyatlari.....	302
Норқулов Х. Д. Миллий кадрлар тарбиясида ўқувчиларни оилага тайёрлашнинг ўзига хос хусусиятлари.....	307

ЗАМОНАВИЙ ИНФОРМАТИКА ЎҚУВ КУРСИНИ ТУЗИШДА- ГИ АСОСИЙ КОНЦЕПТУАЛ ЁНДАШУВЛАР

**СУМАНБАР ХАСАНОВА, Чирчиқ давлат педагогика университети,
Информатика ўқитиш методикаси кафедраси мустақил тадқиқотчиси**

Аннотация. Ушбу мақолада информатика курси концепциясини ишлаб чиқиш ва таълим муаммоларини ҳал қилишда АКТ воситаларидан фойдаланиш, ушбу жараённинг баъзи асосий таркибий қисмларини аниқлаш, яъни мақсадлар, вазифалар, қонуниятлар, тамойиллар, шартлар, мазмун, мўлжалланган натижа, мезонлар ва кўрсаткичлар, информатика курсининг ривожланиши критериялари кўриб чиқилади.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы разработки концепции курса информатики и использования средств ИКТ при решении учебных задач, определение некоторых основных компонентов этого процесса: целей, задач, закономерностей, принципов, условий, содержания, разработка намеченного результата, критериев и показателей.

Ключевые слова: концепция, самосовершенствование, принципы обучения, образование, способность, самооценка, формирование, воспитание.

Annotation. This article discusses the issues of developing the concept of a computer science course and the use of ICT tools in solving educational tasks, determining some of the main components of this process: goals, objectives, patterns, principles, conditions, content, development of the intended result, criteria and indicators.

Keywords: concept, self-improvement, principles of learning, education, ability, self-esteem, formation, upbringing.

Кириш. Энциклопедияда ёзилишича, “conceptio” (тушуниш, тизим) сўзининг латинча маъносига асосланиб, ушбу тушунчани ҳар қандай ҳодисани тушуниш ва талқин қилишнинг маълум бир усули, асосий нуқтаи назари, уларни ривожлантиришнинг етакчи ғояси, ёритиш; етакчи режа, конструктив тамойил сифатида талқин қилиш мумкин. “Концепция” атамасини замонавий педагогика фанида муайян ҳодисалар, жараёнларга ўзаро боғлиқ қарашлар тизими сифатида кўриб чиқиш мумкин; тушунчани ҳар қандай назарияларнинг асосий ғояси; умумий фикр, асосий фикр сифатида ҳам кўриб чиқиш мумкин.

“Таълим концепцияси” умумлаштирилган қоидалар ёки қарашлар тизими, вазифалари, тамойиллари, таркибий қисмлари, омиллари, шунингдек, уни амалга ошириш жараёнида ўқитувчи ва тингловчилар фаолиятининг хусусиятлари сифатида қарала-

ди. Таълимнинг барча педагогик тушунчалари мазмуни ва йўналишидан қатъи назар, ўрганишнинг якуний мақсадини ўз ичига олади ва уни муваффақиятли амалий фаолият учун зарур бўлган билим ва амалий тайёргарлик тизимига эга бўлган ўқувчиларнинг ўзлаштириши сифатида изоҳлайди. Концепция - бу мавжуд амалиётни умумлаштирувчи ва келажакни башорат қилувчи ғоялар ва баёнотларнинг ўзига хос тузилган тўпламидир.

Ушбу таърифларга мувофиқ информатика ва ахборот технологияларини ўқитишнинг замонавий концепцияси информатика фанини ўқитиш мазмунини амалга ошириш, уларни информатикани ўқитиш жараёни мазмунида амалга оширишда акс эттиришнинг етакчи ғояси, мақсади ва усуллари, замонавий таълим тизимида информатиканинг мақсади ва ролини тушунишни ўз ичига олади. Бугунги кунда информати-

ка курсини ривожлантиришнинг бир қанча концепциялари мавжуд бўлиб, улар ҳозирги вақтда ишлаб чиқилган ва ишлаб чиқилмоқда ҳамда муайян мутахассислар гуруҳи томонидан қўллаб-қувватланмоқда.

Адабиётлар тахлили. Шунини таъкидлаш керакки, концепция муаллифларининг объектив маълумотларга асосланганлиги ва объектив хулосаларга асосланганлиги ҳақидаги таъкидлашларига қарамай, информатика фанидан дарс беришда аниқ субъективлик ва бўшлиқлар, мақсадлар, методлар, шакллар ва мазмунга нисбатан турли нуқтаи назарларга содиқликни таъкидлаш мумкин.

Е.А.Ракитинанинг фикрига кўра, ҳар қандай фанни, шу жумладан информатикани ўқитишнинг яхлит концепциясини яратиш қуйидаги ўнта босқични ўз ичига олади, яъни биринчи босқич, етарли даражада аниқлик билан тавсифлаш, унга концепцияни янгилаш сабаблари ва мақсадлари, янгиланишнинг принципиал йўналишлари (тузилма ўзгариши, мазмуннинг янги жиҳатлари, ташкилий шаклларни ўзгартириш йўллари ва бошқалар) киради, иккинчи босқич, ўқув мақсадларини долзарб ва тараққиётни ҳисобга олган ҳолда шакллантириш, учинчи босқич, информатиканинг бошқа ўқув фанлари билан алоқасини ўрнатиш, хусусан, ўқув курслари бирлигидаги ўрни ва роли, фанлараро алоқаларни ўрнатишнинг мумкин бўлган усулларида иборат. Шунингдек, тўртинчи босқич, таркибни ва унинг тузилишини танлаш тамойилларини аниқлаш, бешинчи босқич, таълимнинг даражалари ва профилларини ҳисобга олган ҳолда курс тузилмасини ишлаб чиқиш, олтинчи босқич, қонунчилик базасини ўзгартириш бўйича таклифлар киритиш, еттинчи босқич, таълим жараёнини ташкил этишнинг асосий ёндашувларини белгилаш, саккизинчи босқич, ишлаб чиқувчиларга қўйиладиган талаблар, тўққизинчи босқич, концепцияни амалга ошириш бўйича зарур чора-тадбирлар, ниҳоят ўнинчи босқич, информатика ривожланишининг узоқ муддат-

ли истиқболларини аниқлашни назарда тутади [1, 88].

Биз кўриб чиқиладиган жиҳатлар призмаси орқали информатика курсини тузишнинг турли замонавий ёндашувларини муҳокама қилишга ҳаракат қилдик. Бизнинг асосий мақсадимиз таълим ва тарбия методикасини тузиш ва уни информатика ва ахборот технологиялари курсида амалга ошириш билан боғлиқ.

Концепцияни ишлаб чиқиш учун тизимли ва ижтимоий-шахсий йўналтирилган ёндашувлар асос бўлди.

В.Далнинг изоҳли луғатида “тизим” бутуннинг қисмларини жойлашиш тартиби, белгиланган қурилма, уланган тартибда бирор нарсанинг кетма-кет бориши деб қаралади [2, 31]. Е.Н.Богдановнинг маълумотнома луғатида “тизими” бир бутун сифатида, қисмлардан ташкил топган боғлиқлик сифатида намоён бўлади, у бир-бири билан ва атроф-муҳит билан муносабатлар ва алоқада бўлган, маълум бир яхлитликни ва бирликни ташкил этувчи элементлар мажмуини ифодалайди [3, 102].

Маҳаллий бошқарув фанида тизим деганда яхлит шаклланишни ташкил этувчи, унинг элементларига нисбатан янги хусусиятларга эга бўлган ўзаро таъсир қилувчи элементлар тўплами тушунилади. В.П.Симоновнинг тадқиқотларида қайд этилишича, барча тизимлар хилма-хиллигига қарамай турга ҳослик, ташкилий тузилма ва уларни тавсифловчи хусусиятларга эга.

Тузилма қуйидагилардан ажралиб туради: объектлар (субъектлар) - қисмлар ёки элементлар, атрибутлар (таркибий объектларнинг хусусиятлари), муносабатлар ёки ўзаро таъсирлар (тизимни бир бутунга бирлаштиради), иерархия даражаларининг мавжудлиги.

Тизимнинг асосий хусусиятларига қуйидагилар киради:

- яхлитлик (тизим таркибий қисмларининг ўзаро боғлиқлиги, ички бирлиги);
- мослик (бирлашиш, уланиш) ёки бо-

шқа тизимлар билан мос келмаслиги;

- барқарорлик (тескари алоқа барқарорлиги);

- мослашиш (атроф-муҳитга мослашиш, атроф-муҳитга реакция ва унга таъсир);

- ўз-ўзини такомиллаштириш, ўрганиш қобилияти.

Н.В.Кузьминанинг тадқиқотларида таъкидланишича, ижтимоий тизимнинг турларидан бири педагогик тизим бўлиб, ўзаро боғланган тузилмалар ва функционал таркибий қисмлар тўплами: ёш авлод ва катталарга таълим, тарбия бериш ва ўқитиш мақсадларига бўйсунди.

Тадқиқот методологияси. Педагогик тизимнинг функционал таркибий қисмларини кўриб чиқамиз:

1. Жараённинг мақсадли таркибий қисми педагогик фаолиятнинг мақсад ва вазифалари умумий мақсаддан - шахсни ҳар томонлама ва уйғун ривожлантиришдан-шахснинг индивидуал фазилатларини шакллантиришнинг аниқ вазифаларигача барча хилма-хиллигини ўз ичига олади. Педагогик тизим бу фаолият тизимидир, ҳар қандай фаолият аниқ мақсадга эришишга қаратилган;

2. Мазмун таркибий қисми умумий мақсадга ва ҳар бир аниқ вазифага қўйилган маънони акс эттиради, бу маълум тамойиллар ва методлар асосида амалга оширилади;

3. Фаолият таркибий қисми деганда ўқитувчи ва ўқувчиларнинг ўзаро ҳамкорлиги тушунилади, уларсиз якуний натижага эришиб бўлмайди;

4. Педагогик жараённинг аналитик - натижавий таркибий қисми унинг самардорлигини, оқимини акс эттиради, мақсадга эришишда эришилган натижаларни тавсифлайди.

Биз томонимиздан ишлаб чиқилган ва тавсия этилаётган методик модел замонавий таълим-тарбия жараёнидаги энг умумий тенденцияларни таъминловчи қонуниятларни белгилайди:

- информатика фанини ўқитишда таъ-

лим ва тарбия жараёнининг барча иштирокчиларининг билими, қарашлари, эҳтиёжлари, тажрибаси, ҳис-туйғулари, иродаси, ҳулқ-атвор меъёрларини шакллантиришни таъминловчи фаолияти;

- таълим ва тарбиянинг узвий давом этувчи, муваффақиятга, ўзаро самардорликка олиб келадиган бирлиги;

- таълим ва мулоқот бирлиги, таълим жараёнининг барча субъектларининг мулоқот қилиш хусусияти, хатти-ҳаракатлар услуги, маълумот алмашиш, ўзаро таъсир, гуруҳдаги муносабатлар;

- таълим ва ўз-ўзини тарбиялашнинг интенсивлиги, бунда ўз-ўзини тарбиялаш таълим билан бирга келади ва айни пайтда унинг натижасига айланади.

Информатика ва ахборот технологиялари курси методологик жиҳатдан тарбия муаммоларини ечишда долзарб ҳисобланади ва қуйидаги тамойилларга асосланади:

- узлуксиз информатика курсида тарбия фаолияти мазмунининг бирлиги таълимнинг барча босқичларида мавжуд бўлган таълим турлари (таълим жараёнининг жиҳатлари) бўйича кесишувчи йўналишлар билан таъминланади. Бу йўналишлар таълим жараёнида ташкилий ғоялар ҳисобланади. Улар мақсадни белгилашда ва курс мазмунини аниқлашда барқарор бирликларни ҳосил қилади. Йўналишлар мажмуаси узлуксиз информатика курсида ўқув фаолияти мазмунининг умумий моделини ташкил қилади.

Информатика курсининг мактаб фанлари билан интеграциялашуви таълим турлари бўйича тегишли вазифаларни ҳал қилиш даражаси ва натижада ахборот муҳити ва мактаб таълим тизимининг биргаликда ривожланиши билан эволюциясини белгилайди. Информатика курсида таълим ва тарбия мазмуни қуйидаги ёндашувга асосланади: ахборот маданиятини шакллантириш экологик, ҳуқуқий, фуқаролик ва бошқа турларни шакллантириш билан боғлиқ ҳолда амалга оширилади, умумий ўрганиш объеклари

тегишли илмий соҳанинг билимлар тизимидан фарқланади. Методларни белгилашда бу борадаги таълим-тарбиявий ишлар мазмунида ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланишга асосланган амалий фаолиятнинг ҳар хил турларида улардан фойдаланилиши керак бўлган акс эттириш мақсадга мувофиқ бўлиб, танловнинг энг муҳим мезонларидан бири ҳисобланади.

Информатика ва ахборот технологияларини ўқитишнинг методик тизими таълим муаммоларини ҳал қилиш нуктаи назаридан ўрта мактабда таълимнинг умумий тамойиллари ва инсонпарварлик (ривожлантирувчи) таълим тамойиллари ҳам ўзига хосдир. Умумий тамойиллар қуйидагилардан иборат:

- илмийлик, информатикани ўқитишда, шунингдек, болалар ва ёшларни тарбиялаш соҳасида замонавий ютуқларни акс эттиради;

- узлуксизлик, мактабда информатика фанини ўқитиш тизимини лойиҳалаш жараёнида амалга оширилиши зарур бўлган асосий ғоялар тизими сифатида қаралади;

- изчиллик - атрофдаги ҳодисаларининг бирлиги ва шартлилиги ҳақида яхлит дунёқарашни шакллантириш зарурати сифатида;

- мактаб ўқувчиларига умумий, табақалаштирилган ва индивидуал таълим ва тарбиянинг педагогик жиҳатдан мақсадга мувофиқ бирлиши.

Гуманистик (ривожлантирувчи) таълим тамойиллари қуйидагилардан иборат:

- Ижтимоий фаоллик тамойили;

Таълимнинг мақсади ва усуллари маълум меъёр ва қадриятларни пассив ўзлаштириш эмас, балки ижтимоий фаолият, ижтимоий ҳаракат қобилятидир. Талабанинг табиий фаоллиги ижтимоий соҳага йўналтирилиши керак ва фақат бундай йўналиш туфайли “мустақил фаолият” амалга ошади.

- Ижтимоий ижод тамойили;

Бола бажарадиган ҳаракат унинг эркин танлови, эркин ижодий ифодаси бўлиши ке-

рак, босим остида эмас, шу жумладан жамоанинг босими остида эмас, балки у бунини “ўзи” бажариши керак.

- Шахс ва жамоа ўртасидаги ўзаро муносабатлар тамойили;

Педагогикада А.С.Макаренконинг талабалар ва ўқитувчилар жамоасининг бирлиги ҳақидаги тамойили асосий ҳисобланади. Биргаликдаги фаолият мазмуни мазмунли (шахсий ва ижтимоий) бўлиши керак, у болалар ва ўсмирларнинг ҳақиқий ва ўрна-тилмаган қадриятларига мос келиши керак, ўсмирнинг асосий мулоқотга бўлган эҳтиёж-ини қондириш меъёрлари, хатти-ҳаракатлар қоидалари, рамзлар, маросимлар ва бошқалар тизимини ўз ичига олиши керак.

- Таълимни ривожлантириш тамойили;

Л.С.Выготский “Яқин ривожланиш зонаси” нафақат таълимда, балки тарбияда ҳам мавжудлигини таъкидлайди. Бугунги кунда ўқувчи бирор фикрни шакллантиради ва ифодалайди, қарор қабул қилади, жамоа, ўқитувчининг маслаҳати, қўллаб-қувватлаши ёрдамида ижтимоий аҳамиятга эга бўлган ҳаракатни амалга оширади, эртага у ўз фикрини шакллантира оладиган, ўзи қарор қабул қиладиган, масъулият билан ҳаракат қиладиган шахсга айланади – бу мақсад шундан иборат. Мактаб ўқувчисининг шахсий ривожланиши жамоа фаолиятида иштирок этишни (бошқаларнинг талабларига риоя қилмасдан, балки бошқаларнинг ҳаракатларига ўйламасдан тақлид қилишни) назарда тутати [4, 929].

- Мотивация тамойили;

Тарбия акти муаммога – ўқувчининг шахсий муаммосига, жамоавий муаммога, жамоат, давлат, дунё муаммоларига жавоб бўлиши керак. Бола “тарбиявий тадбирга” борадиган вазият психологик ҳимоя ва кутишнинг кучли тўсиғи билан ўралган бўлса унга таълим беришни бошлаш мумкин эмас, бундай тарбиянинг самарасизлиги аниқ ...

- Муаммолилилик тамойили;

Таълим катталар мактаб ўқувчилари билан биргаликда муаммони топиб, уни ҳал

килиш йўллари излаш ёки агар ечим топилган бўлса, уни муҳофаза қилиш, унинг тўғрилигини баҳолашдан бошланади.

- Индивидуаллаштириш тамойили;

Таълим фаолиятини амалга ошираётганда, ўқитувчи ушбу талабанинг шахс сифатида қандай бўлиши мумкинлиги ҳақидаги ғояга таяниши керак. Ҳаммани биргаликда ва бирданига тарбиялаб бўлмайди. Таълимдаги тескари алоқа хулқ-атворнинг ташқи белгиларидан эмас, балки маълум бир шахсдан келиб чиқиши керак.

- Таълим жараёнининг яхлитлиги тамойили;

Таълим фанлар йиғиндиси эмас, балки бола дунёсининг ягона ва яхлит қиёфасини шакллантиришдир, тарбияни алоҳида бўлимларга бўлиш мумкин эмас: бир томонда - ахлоқий тарбия, иккинчисида - ватанпарварлик, учинчисида - ҳуқуқий.., шунинг учун одатий педагогик абстракциялардан фойдаланиб, биз ҳақиқий тарбия жараёни яхлит ҳодиса эканлигини тушунишимиз керак.

- Таълим муҳитининг бирлиги тамойили;

Бола катта ва мураккаб дунёда яшайди, у расмий ва норасмий ижтимоий гуруҳлар ва жамоалар аъзоси, у “оила” аъзоси бўлиб, ота-оналар ва қариндошлар томонидан доимий тарбия объекти ҳисобланади, шунинг учун унинг таълим жараёнини фақат мактаб амалга оширади, деб ҳисоблаш ва у боланинг шахсиятининг тўлиқ ривожланишини таъминлаши мумкин деб ҳисоблаш нотўғри. Л.С.Выгоцкийнинг фикрига кўра, болани ҳаётнинг ўзи тарбиялайди. “Тарбиялаш - ҳаётни ташкил қилади; тўғри ҳаётда болалар тўғри ўсади”. Таълим муҳити оммавий коммуникациялар дунёсини, ўз “субмаданияти” болалар ва ўсмирлар, шунингдек, “ота-она муҳити” томонидан яратилган ўқиш доирасини ҳам ўз ичига олади.

- Етакчи фаолиятга таяниш тамойили;

Турли ёш босқичларида таълим ушбу босқичнинг етакчи фаолият хусусиятига,

шунингдек, “мустақил фаолият”, рефлексия, боланинг хатти-ҳаракати ва унинг фаолиятининг ёш хусусиятлари билан боғлиқ психологик имкониятлар ва чекловларга мос келиши керак. Мактабда информатика фанини ўқитишда ушбу пропедевтик (бошланғич курс), асосий (асосий курс), йўналиш (мутахассислик курслари) босқичини ажратиш одатий ҳолдир. [5, 209]

Таҳлил ва натижалар. Маълумки, информатиканинг бошланғич курсини тузиш мантиғига оид: восита (муҳит) → фаолият → жаҳон ахборот харитаси → ахборот маданияти фикрига қўшиламмиз. Компьютердан фойдаланган ҳолда таълим фаолиятини шакллантириш (таълим ва тарбия вазифаларини ҳисобга олган ҳолда), кейинчалик дунёнинг ахборот тасвири (ахборот, ахборот жараёни) тушунчаларини шакллантириш ахборот маданиятини шакллантиришнинг зарур шартидир.

Таянч курснинг (V-IX синфлар) асосий вазифаси информатика ва ахборот-коммуникация технологиялари курсини ўқувчиларнинг тайёргарлик фанлари билан интеграциялашуви асосида таълим муаммоларини ҳал этишдан; шунингдек, ижтимоий аҳамиятга эга муаммоларни ҳал қилиш учун ўқув ва амалий фаолиятда ўқув ва бошқа ахборот ресурсларини яратиш ва улардан онгли равишда фойдаланиш кўникмаларини шакллантиришдан иборат. Таянч курс ахборот дунёқараши ва умуман ахборот маданиятига асос солади, ахборотдан фойдаланиш ва қўллашга нисбатан талабанинг ахлоқий салоҳиятини шакллантиради. Асосий таркиб йўналишларининг умумийлигидан “Ахборотни моделлаштириш”, “Ижтимоий информатика”, “Ахборот жараёнлари” фанлари устувор ҳисобланади.

Таълимнинг юқори босқичида информатика курсининг устувор мақсади кейинги касбий фаолиятга ва узлуксиз таълимга тайёргарликдан иборатдир. Ушбу даражадаги информатика тегишли ўқув йўналишлари доирасида ўрганилади, аммо ўқув жараёни

танланган йўналишда ўзгармасдир ва тегишли вазифаларни ҳал қилиш асосий ва йўналиш даражаларида ўқитиш жараёнида амалга оширилади.

Ўрта мактабда асосий таълим объектлари ахборот тизимлари ва ахборот технологиялари ва шунга мос равишда таълим фаолиятидаги асосий вазифалар - уларни ижтимоий аҳамиятга эга вазифаларни ҳал қилиш, ривожланган экологик ва ахборот-ҳуқуқий маданиятни, фуқаролик ва ватанпарварликни шакллантириш, шунингдек, ўқувчи шахсининг ўзини ўзи англашини ривожлантириш учун қўллашдир:

- ўз қобилиятларини намоён қилиш ва рўёбга чиқариш учун кўникма ва хоҳиш;

- ҳар қандай ёки бир нечта фаолият турларида юқори ютуқларга интиладиган талаба шахсининг ижодкорлигини ривожлантириш;

- ўз-ўзини тасдиқлаш ва ўзини ўзи ан-

глашнинг ахлоқий шакллари ва усулларини шакллантириш;

- ўз-ўзига ижобий баҳо бериш, ўз кучига ва қобилиятларига ишонч, ривожланган рефлексия.

Хулоса. Информатика моҳиятига кўра дунёқараш ва тизимни ташкил этувчи фан бўлиб, бошқа фундаментал табиий-математик ва гуманитар фанлар ютуқларини ўз ичига олган ҳолда, таълим мазмунини янгилашда табиий равишда интеграциялаш ролини ўйнайди.

Таълим-тарбия жараёнини қўллаб-қувватлаш учун ахборот-коммуникация воситаларидан фойдаланган ҳолда таълим-тарбиянинг тизимлилиги ва изчиллигини таъминлаш талаби ўқувчи шахсининг зарур фазилатларини шакллантиришда изчиллик ва тизимлилини таъминлаш мақсадида таълим-тарбия ишларнинг зарурлигини назарда тутди.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ракитина Е.А. Теоретические основы построения концепции непрерывного курса информатики / Е. А. Ракитина; Рос. акад. образования. Ин-т общ. сред. образования. - М. : Информатика и образование, 2002. - 87 с. : ил., табл.; 21 см.; ISBN 5-900618-34-X
2. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка . Ч. 1-4. - Москва : О-во любителей рос. словесности, учр. при Имп. Моск. ун-те, 1863-1866. - 4 т.; 29.
3. Е.Н.Богданов. Психологические основы "Паблик рилейшнз" : Учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению и специальностям психологии / Е. Н. Богданов, В. Г. Зазыкин. - 2-е изд. - М. [и др.] : Питер ; СПб. ; Питер Принт, 2004. - 203 с.; 22 см.; ISBN 5-88782-382-8 : 4000
4. Л.С. Виготский. Собрание сочинений. Москва: Директ-Медиа, 2008. Том 1, 928 стр.
5. ЎЗМУ хабарлари 2022/1/10/1. Хасанова С. Умумтаълим мактаблари таълим-тарбия муаммоларини ҳал қилишда информацион технологияларидан фойдаланиш асослари. 207 бет